

Krystýnek, Jiří

České překlady z polské literatury v letech 1914-1930

In: Krystýnek, Jiří. *Z dějin polsko-českých literárních vztahů : vlivy polské literatury a její recepce v českých zemích v letech 1914-1930*. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1966, pp. 96-104

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/119776>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ČESKÉ PŘEKLADY Z POLSKÉ LITERATURY V LETECH 1914–1930

Problematika výběru děl z polské umělecké literatury pro překlad do češtiny v období 1914–1930, tj. zhruba od vypuknutí první světové války do počátku velké hospodářské krize, patří k nejzajímavějším a také nejzávažnějším otázkám polsko-českých vztahů vůbec.

Snad v žádném jiném období se neuplatnilo tak drasticky a tak deformujícím způsobem třídní hledisko vládnoucí třídy přijímající literatury. Pokrokoví soudobí polští autoři jsou důsledně opomíjeni; pokud se něco z nich přece jen překládá, je to většinou z neporozumění nebo v důsledku odlišného chápání, které souvisí s větší liberálností českého prostředí. Mnohý jev, který pro polské vládnoucí kruhy, převážně již zfašizované, úzkoprsé klerikální a reakční, byl příliš pokrokový, byl ještě přijatelný pro českou buržoazii a někdy se dokonce dal i propagačně využít.

Tak dochází k situacím až groteskním, když např. Emil Z e g a d ł o w i c z, který je přísně ortodoxními polskými katolíky ostře napadán pro svou rousseauisticky a poetisticky stylizovanou evokaci evangelia, nově se realizujícího v Beskydách (cítí v její zlidštěné, humorné, často až obhroublé formě velmi správně heretické prvky ariánské), je českými ultrakatolickými kruhy (Karník, Babler, Gajdoš, Strakoš) přijímán naopak s nadšením a jeho poezie je propagandisticky využívána a zneužívána k posílení ochablého náboženského citění u zlhostejnělých a zvlažnělých českých katolíků, přičemž „moderní“ futuristická forma Z eg a d ł o w i c z o v ý c h v e ř š ů měla přispět k jejich rozšíření v řadách české inteligence. Při tom si ani tito překladatelé a vykladatelé, ani redakce ultrakatolických časopisů *Řád* a *Akord*, které Z eg a d ł o w i c z e horlivě otiskovaly, zřejmě nebyli vědomi zajímavého faktu, že tento moderní básnický pokračovatel polských ariánů se formově učil především u Vladimíra Majakovského, jehož byl velikým obdivovatelem. Čeští ctitelé Z eg a d ł o w i c z o v i vůbec nepostřehli silné pokrokové prvky v jeho díle; sami neschopni žádného podstatnějšího ideologického vývoje pro dogmatickou myšlenkovou ustrnulost svého světového názoru, nebyli s to sledovat neustálé narůstání progresivních elementů v Z eg a d ł o w i c z o v ě díle a vidět v tom důsledek hlubokého ideového přerodu básníka, který začal jako poetista a futurista expresionistického ražení a skončil jako komunista.

Jinak se však soudobí pokrokoví polští spisovatelé (Broniewski, Wasilewska, Kruczkowski aj.) vůbec neobjeví ve výběru českých překladatelů z polštiny. Zato věnují tito překladatelé pozornost některým senzačním novinkám bez ohledu na jejich literární cenu, pokud slibují dobrý komerční úspěch a finanční efekt (např.

koncem války erotiky Niedźwiedzkiego, v dvacátých letech společensko-dobrodružné romány Niemiriczovy nebo Belmontovo *Tajné líčení před porotou*, na počátku třicátých let Choromaňského freudistický best-seller *Lékař a žárlivost* atd.).

Značná pozornost se věnuje i polské literatuře dobrodružné, z třídního hlediska neškodné, avšak zaručující úspěch u čtenářstva i výnosný obchod. Proto vysoké procento překladů z polštiny v prvním poválečném období připadá na dobrodružnou prózu. Jsou mezi nimi věci umělecky vskutku hodnotné (např. Gębarského *Tatranský Robinson*, Majewského *Profesor Przedpotopowicz*, Umiańskiego *Vítězové oceánu*, Żuławského *fantastická utopistická trilogie Na stříbrném globu* aj.), věci hodnoty střední (např. Barszczewského *Společnost kuřáků opia*, celý seriál dobrodružných románů Marczyňského a Ossendowského) i jen ryze zábavná dobrodružná literatura bez vyšších aspirací uměleckých (sem patří např. i zcela ojedinělý překlad původní polské detektivky Marka Romáňského *Mord na Placu Trzech Krzyży*, přeložené do češtiny pod názvem *2500 £ za Carreola*).

Zajímavý fakt, že kromě trilogie Żuławského ani jedna z těchto dobrodružných knih nevyšla v druhém vydání, ukazuje, že ani komerční úspěch těchto překladů nebyl takový, jaký překladatelé i vydavatelé očekávali. Pro mnohé tehdejší milovníky senzační dobrodružné četby, zvyklé na stupidnosti a láci rodokapsů a jiné pokoutní literatury, se polská dobrodružná literatura, i ve svých umělecky slabších výtvorech z převážné části stále ještě slušné literární úrovni, zdála příliš seriózní a ve svých dobře vybavených knižních vydáních i příliš nákladná. Jedině Sienkiewiczův znamenitý dobrodružný román *W pustyni i w puszczy* měl mimořádný úspěch – jako ostatně všechna Sienkiewiczova díla u nás – vyšel v několika různých překladech (František Vondráček, Jaroslav Rozvoda, Josef Smrčka, Bořivoj Prusík) a v různých ilustrovaných (Věnceslav Černý, Adam Styka aj.) i neilustrovaných úpravách v letech 1912–1930 celkem v 5 vydáních.

Ještě větší oblíbě se těšil pro napínavý dobrodružný děj a mistrovskou, ač jednostrannou a tendenční evokaci života starého Říma jiný slavný Sienkiewiczův román, *Quo vadis*, který přestože je umělecky slabší než *Potopa* nebo *Křižáci*, získal svému autoru největší věhlas ve světě i Nobelovu cenu, která mu jako prvnímu Polákovi vůbec byla udělena r. 1905. *Quo vadis* patřilo již před první světovou válkou k nejčtenějším knihám Sienkiewiczovým u nás a mělo největší počet vydání (v letech 1897–1917 celkem 7 vydání!). Také v období 1914–1930 vyšlo v několika různých překladech (Václav Kredba, Jaroslav Rozvoda, A. J. Zdeborský, J. J. Langner) a úpravách (R. H. Robin, zkrácené vydání pro mládež) celkem v 8 vydáních. Je to rekordní počet vydání, jakého kdy vůbec nějaká polská kniha u nás dosáhla. Připočteme-li k tomu 3 další vydání po roce 1930, vzroste celkový počet dosavadních vydání *Quo vadis* u nás na 18. To je v překladové literatuře jev bezesporu pozoruhodný, s jakým se i u nejslavnějších děl světové literatury setkáváme jen zřídka.

Jedinečná popularita, jaké nabyla u nás díla Sienkiewiczova, která někdy svou oblíbou a rozšířeností zastínila i leckterá významná díla domácí literatury, je dokladem, že i literární díla vysokých uměleckých kvalit mohou velmi rychle proniknout do nejširších čtenářských vrstev, mají-li, náležitou míru atraktivnosti a poutavosti a jsou-li, jak je u Sienkiewiczze pravidlem, psána též jazykem, který i při vyříbenosti a klasické dokonalosti je plně srozumitelný pro každého čtenáře.

Sienkiewiczova díla byla však pohříchu jedinými pracemi z klasické literatury

polské, která vzbudila tak široký ohlas a získala takovou oblibu u českého čtenářstva. Představovala tak vlastně čestnou, ale vzácnou výjimku v českých překladech z polské klasiky. Ostatní vrcholná díla polské literatury z druhé polovice 19. a počátku 20. století se – pokud vůbec byla přeložena – dočkala druhého vydání jen ve zcela výjimečných případech. Z velikých děl polských klasiků vyšli v období do druhé světové války v nových vydáních jedině R e y m o n t o v i *Chlopi* (celkem dvakrát) a P r u s ů v *Faraon* (celkem třikrát), ostatní se dočkala druhých vydání teprve po roce 1945 v novém Československu.

Zato značný ohlas u čtenářstva a nezaslouženě velikou popularitu získaly podprůměrné banální románové kých Heleny M n i s z k o v é (Mniszchówny), které patřily pohříchu k nejčtenějším polským románům u nás v letech dvacátých. Neobyčejnou oblibu získal zejména čtyřdílný román *Malomocná (Trędowata)*, který vyšel brzy po sobě v pěti vydáních. Podnícen velkým úspěchem *Malomocné*, která poprvé vyšla u nás r. 1919, objednal nakladatel Neubert u svých překladatelů z polštiny, především u Václava Kredby, překlady dalších velkých románů Mniszkové. Tak vyšly rychle po sobě *Mladý statkář* (1926), dvoudílná *Pastorkyně* (1926), *Za blasem srdce* (1926), *Poustevník* (1927), *Pozdě a jiné povídky* (1928), *Rok života* (1928), dvousvazková *Královna Gisela* (1928), *Češino drama* (1928), rozsahem impozantní čtyřsvazkové *Dědictví* (1929) a konečně *Květ magnolie a jiné povídky* (1930), tedy v pouhých čtyřech letech pravá záplava románových kých, z nichž některé objemem přesáhly 1000 stránek.

Tento monstrózní překladatelský a vydavatelský čin, který k nám uvedl v průběhu jediného desetiletí přes pět a půl tisíce stránek z díla spisovatelky umělecky slabé a reakčně zaměřené, je do jisté míry příznačný pro vydavatelské poměry v kapitalistickém Československu. Ukazuje, že i jinak dobré nakladatelství Neubertovo, které má na svém kontě mnohý záslužný vydavatelský čin, je ochotno vydat i ideově zaostalé banality Mniszkové, jestliže to slibuje výnosný obchod. Nevyřešenou otázkou zůstává, proč Neubert zařadil většinu prací Mniszkové do edice „Vybrané spisy dobrých autorů“. Těžko lze předpokládat, že to bylo z pouhého neporozumění nebo dokonce literární prostoduchosti vydavatelovy. Spíše se zdá, že tu byla snaha zařazením Mniszkové mezi tzv. „dobré“ autory ospravedlnit vydávání jejich románů a zastříti fakt, že celá akce byla diktována jen obchodními zájmy. Nutno však podotknout, že ani jediný z těchto dalších románů Mniszkové se v popularitě nevyrovnal *Malomocné*, která dosahovala rekordních výpůjčních čísel nejen v knihovnách polských, ale i českých.¹⁾ Jediné *Pastorkyně* a *Za blasem srdce* se dočkaly druhých vydání, ostatní byly vydány jen jednou a právem zapadly dnes stejně jako kdysi tak oblíbená a žádaná *Malomocná* v zapomnutí.

Podobným ryze komerčním činem, ale z jiného literárního žánru, je vydání románového cyklu *Napoleon (Bouře nad Evropou, 3 sv.; Pani Walewská, 3 sv.; Rok 1809, 2 sv.; Švališaři Napoleonovy gardy, 2 sv.)* dnes již zcela zapadlého Wacława G ą s i o r o w s k é h o, jehož do nekonečna prodlužované románové seriály tematikou i stylistickou rozbředlostí připomínají obdobný napoleonský cyklus českého Františka Josefa Č e č e t k y *Orlové velké armády* (1928–1929). Přímá filiace zde však s největší pravděpodobností není žádná. Zdá se, že oba románové cykly vznikly samostatně jednak ze zájmu o napoleonskou tematiku, jednak z obliby módních tehdy románů, beletristicky zpracovávajících „lásku a život slavných mužů a žen“, jak zněl i název jedné tehdejší populární Vilímkovy edice. Honosně vyba-

¹⁾ Srov. Karel K r e j č í, *Dějiny polské literatury*, 403.

vené vydání Gąsiorowského desetisvazkového cyklu, ilustrované Věnceslavem Cerným a V. Kočím, vynucuje mimoděk neradostnou úvahu, kolik poctivé překladatelské práce obětavého a skromného polonofila Václava Kredby bylo v pravém slova smyslu vyplýváno na překlad oblundně objemného díla o celkovém rozsahu 3205 stran, jehož převedením do češtiny nebyla česká překladová literatura v žádném směru obohacena. I když Gąsiorowského romány jsou relativně nepochybně hodnotnější než reakční sentimentality Mniszkové z prostředí úpadkové statkářské šlechty, přesto nebylo naprosto potřebné překládat pracně tisíce stran autora, o němž se dnešní polská literární historie již ani nezmiňuje.

Stejně tak se pro českou překladovou literaturu nestal žádným přínosem ani Julia Germana čtyřdílný seriál typických dívčích románek, vydaných v letech 1927–1928 pod souborným názvem *Iwonka*, a to tím spíše, že v původní české literatuře již z dřívější doby byly hodnotnější podobné cykly Elišky Krásohorské (*Svéblavička*, *Svéblavička nevěstou*, *Svéblavička ženuškou*, *Svéblavička babičkou*; *Célinka*, *Célinčino štěstí*), které mezi českou dívčí mládeží získaly značnou popularitu. Označení jednotlivých svazků českého vydání Germana názvy velmi připomínajícími cykly Krásnohorské (*Ivončino mládí*, *Ivončina láska*, *Iwonka a hvězdy*, *Ivončino štěstí*) nutno připsat na vrub překladateli Emetichu Čechovi, nikoli snad přímým vlivům Krásnohorské na Germana, jak by se tomu při zběžném pohledu analogické tituly zdály nasvědčovat. V originále se celý seriál nazývá prostě *Iwonka*.

Rovněž rozsáhlé romány Gorlicovy (*Mučednice*, *Nevěsta z Titanicu*, *Tichá trpitelka*) a Niemiriczovy (*Sokyně*, *Záhadný Američan*), každý o mnoha stech stránkách, i když jsou určeny pro širší okruh nenáročného čtenářstva než dívčí romány Germanovy, patří do stejného okruhu pouhé zábavné, konvenční prózy, tentokrát z oblasti tzv. „společenského románu“, při čemž romány Gorlicovy mají charakter převážně sentimentální a Niemiriczovy spíše dobrodružný. Nijak podstatně však nevynikají nad milostně dobrodružné, řemeslně vyráběné romány *Marocká odaliska*, *Milenka detektivem*, *Dáma z pražského podkroví* apod., jaké psal u nás neblaze proslulý, ale svého času oblíbený Bohumil Bouška.

Zvláštní skupinu v českých překladech z polštiny tvoří překlady umělecky podřadných polských prací s výraznou katolickou tendencí, vydávané našimi katolickými institucemi jako více či méně propagační literatura.

Charakter čistě propagačních brožur, určených pro výchovu bohabojných katolických dítek, mají notně již staromódní a naivní mravoučné povídky J. Ledóchowské o Marie Teresy Ledóchowské. Již samé jejich názvy (*Svatá Zita*, *Mařenčina brdlíčka*, *Příboby malé Mařenky, která si tolik přála proslavit se*, *Škapulíř otrokův*, *Zaida, černošská dívka*) prozrazují, že jde nejen o literární anachronismus v duchu starých misionářských povídek, ale i o nejnižší, umělecky zcela bezcenný produkt této tendenční literatury. Tyto drobné knížky jsou zajímavým literárněhistorickým dokumentem, jaké věci se k nám z polštiny také překládaly, a to nejen za války a krátce po válce, ale ještě na počátku let třicátých. O mnoho lepší není ani rozsáhlý *Ładův* (pseud. Jana Gnatowského) *Antikrist* a ještě rozsáhlejší *Bandurské* *Královna svěťice*. Relativně hodnotnější z této skupiny překladů jsou pouze rozměrné historické romány, které na způsob Sienkiewiczova *Quo vadis* psal Teodor Chojński - Jeske, hojně k nám překládaný.

Ještě častěji k nám byla překládána a v době okolo první světové války i hodně čtena Marie Rodziewiczówna (*Zmagas*), i v Polsku kdysi velmi oblíbená zejména mezi dívčí mládeží a u maloměstáckého čtenářstva, jejíž dílo má však pod-

statně jiný ráz. Slouží sice také nenápadně propagaci katolicismu, zdaleka ne však tak výlučně jako díla autorů předchozích. Rodziewiczówna, která začala literární tvorbu jako epigonka velkých kritických realistů, zvláště Orzeszkové, měla nemalou spisovatelskou dovednost, obratně dovedla sprádat dějové pásmo a poutavě popisovat krajinu i život na polském venkově, ale společenské poměry zobrazovala falešně v duchu svého měšťáckého světového názoru, zastírajíc důsledně třídní rozpory na polské vesnici a se staromilskou sentimentalitou oslavujíc ctnost, vlastenectví a věrnost ve víře. Po úspěchu svých prvních prací upadla do naprosté šablonovitosti, což jí však nijak neubralo na oblíbě v těch čtenářských kruzích, které jí horlivě četly. Dvanáct jejích knih, přeložených do češtiny v letech 1891–1925, dosvědčuje, že její popularita přesáhla i hranice její vlasti. Rodziewiczówna je u nás nemálo oblíbena ještě v prvním desetiletí po válce; v letech 1920 až 1925 překládá se k nám nově pět jejích prací, mezi nimi i její poměrně nejlepší a nejznámější román *Dewajtis* z roku 1889, nazvaný podle starého litevského dubu, který je tu symbolem národní nezdolnosti a síly.

Uvedl jsem v souvislosti s případem Heleny Mniszkové řadu polských autorů, překládaných k nám v letech 1914–1930 za různým účelem, ale majících jedno společné, totiž že patří ke spisovatelům umělecky slabým, podřadným a ideově zaostalým, což pochopitelně spolu těsně souvisí. Chtěl jsem tím ukázat, jak poměrně vysoké procento, zejména pokud se týče počtu stran, představují v českých překladech z polštiny v prvním poválečném desetiletí věci, stojící jen na okraji nebo zcela mimo vlastní uměleckou literaturu trvalé hodnoty. Neznamená to ovšem, že podobná díla jsou v české překladové literatuře z polštiny v převaze. Jako vždy a všude převládají i zde jasně věci hodnotné a kladné.

Pro kulturní politiku české buržoazie v meziválečném období je příznačné, že převážnou většinou jsou to díla starší, z osmdesátých a devadesátých let minulého století, zřejmě proto, že jsou považována za ideologicky neškodná a vládnoucí třídě nenebezpečná. Vedle prací Henryka Sienkiewicze, který i po první světové válce zůstal daleko nejoblíbenějším a nejčtenějším polským spisovatelem u nás, překládají se nejčastěji díla velikých polských realistů z přelomu 19. a 20. století, z období tzv. pozitivismu a Mladé Polsky, romány a povídky Bolesława Prusa, Elizy Orzeszkové, Władysława Reymonta a Stefana Żeromského, próza i dramata Gabriely Zapolské.²⁾ Již jen pouhý povrchní pohled na české překlady z polské literatury v letech 1914–1930 poskytne překvapivý obraz právě invaze polského pozitivismu do české překladové literatury po první světové válce, invaze tak pronikavé a rozsáhlé, že se v ní nečetné překlady z hodnotné soudobé polské literární tvorby i nové prvody nebo reedice starších překladů z polského romantismu nebo humanismu zcela ztrácejí.

Souvisí to nepochybně i s tím, že v českém čtenářstvu, zejména v jeho nejširších vrstvách jako hlavním a nejpočetnějším literárním konsumentovi, byla nejoblíbenějším žánrem realistická próza (Jirásek, Nováková, Rais, Baar, Holeček, Herr-

²⁾ Velkou událostí v historii polsko-českých kulturních vztahů v dvacátých letech bylo také uvedení světově proslulé hry Gabriely Zapolské *Morálka paní Dulské* na scéně Národního divadla v Praze r. 1927, kde titulní roli hrála znamenitá Marie Hübnerová. Ta měla mimořádný úspěch jako představitelka paní Dulské také v samé Varšavě.

Zajímavé údaje o stycích Zapolské s českým prostředím na počátku 20. století podává její korespondence s plzeňským polonofilem a horlivým překladatelem F. A. Horou. (Srov. J. Šlízinskí, *Z korespondencji między czeskiemi a polskimi literatami*, Przegląd Zachodni 7, 1951, 3/4, 580–585.)

mann, Šimáček aj.). Proto se také v prvním desetiletí po válce překládají poměrně jen velmi málo verše. Kromě několika antologií, jejichž iniciátory, pořadatelé a překladatelé jsou zpravidla příslušníci generace starší, předválečné, někdy přímo až z 19. století, neobjeví se téměř nic. Kromě útlého sešitku veršů *N o r w i d o w ý c h*, bibliofilského vydání drobného svazku básní *T u w i m o v ý c h* a dvou objemných svazků *Poesii T e t m a j e r o v ý c h*, které za války přeložil František Kvapil, vyšla ještě neveliká sbírka *Pisničky* od Marie *K o n o p n i c k é*, která je současně dokladem oslabeného zájmu o Konopnickou v období meziválečném, neboť je jediným překladem z ní vůbec. Jinak se v celém šestnáctiletém období objeví nanejvýše reedice některých starších překladů, např. *M i c k i e w i c z o v a P a n a T a d e a š e*, nebo překlady některých slavných básnických děl z dávné minulosti, tak například Chalupného a Karníkovy překlady z *K o c h a n o w s k é h o*. Zato se neobyčejně pilně překládají celé soubory prací velkých prozaiků z konce 19. století. Tak vychází 15 titulů v mnoha vydáních ze *S i e n k i e w i c z e*, 7 hlavních prací *P r u s o v ý c h*, 6 knih *O r z e s z k o v é*, 13 prací, tzn. vše podstatné z *R e y m o n t a*, 11 titulů ze *Z a p o l s k é*, 7 nejvýznamnějších velkých románů *Ž e r o m s k é h o*, 3 knihy *A d o l f a D y g a s i ň s k é h o* atd.

Tyto hojně rozklad z nejvýznačnějších představitelů polské realistické prózy, jejíž vrcholný rozmach spadá do posledních desetiletí 19. století, by samy o sobě byly faktem potěšitelným, kdyby to někdy nemělo charakter úniku od současné pokrokové literatury sociálně revoluční k starší literární produkci sice rovněž pokrokové, ale rázu jen sociálně kritického.

Vedle toho se mnohem řídjěji objeví překlady z díla realistů, jejichž těžiště tvorby je až v době meziválečné. Tak např. ještě v dvacátých letech vychází i u nás jeden z nejlepších soudobých románů polských, *Romans Teresy Hennert Zofie N a t k o w s k é*, vynikajícím způsobem zobrazující život polské buržoazní společnosti v prvních letech po světové válce. Dílo se celým svým charakterem přimyká k nejlepším pracím polského kritického realismu předválečného a stejně jako tyto práce se spokojuje jen kritikou soudobého společenského řádu; je tedy plně přijatelné i pro českou buržoazii, která se pouhé sociální kritiky, neohrožující její panství, nebojí.

Chtěl bych se ještě jednou poněkud zevrubněji vrátit k případu *Henryka S i e n k i e w i c z e*, jehož neobyčejná obliba ve všech čtenářských vrstvách u nás je něčím ojedinělým a jedinečným. Je to zvláštní případ nejenom obliby, ale i úcty a lásky k cizímu spisovateli, kterého český čtenář již v době jeho života přijal za svého. Bylo to nepochybně nejenom pro vysoké umělecké hodnoty *Sienkiewiczova* díla, pro jeho spisovatelské mistrovství, ale především také pro vlastenecké ideje, kterými bylo jeho dílo proniknuto, pro oslavu horoucí lásky k vlasti, schopné každé oběti. *Eliza Orzeszkowa*, která podrobila díla *Sienkiewiczova* přísné – někdy až nespravedlivé – kritice – vytkla různé vady jeho prací, ale přiznala mu jeden velmi silný cit: lásku k vlasti.

Hlavními nedostatky, které byly *Sienkiewiczovi* z různých stran vytýkány, jsou zkreslování historické skutečnosti a glorifikace šlechty jako základu národa. Avšak i ta díla, kde autorovo zpracování neodtráží ideově správně a přesně historické události, vítězí svým uměleckým mistrovstvím. Velmi dobře to vystihl *Jan B a c u l e w s k i*, když napsal o románu *Obněm a mečem*, patřícím k *Sienkiewiczovým* dílům formově nejlepším, ale ideově tematicky nejspornějším:

„Ogniem i mieczem – to zwycięstwo artysty, nie ideologa. Nie w sensie politycznym i prawidło-

wościach procesu historycznego należy szukać wielkości i uroku tej powieści, zwiertzały bowiem raczej polityczne, którym chciał służyć pisarz.“³⁾

Mimořádný úspěch románu *Ogniem i mieczem* zařadil Sienkiewiczze téměř naráz mezi nejslavnější autory světové literatury. Jeho další proslulé práce, zejména *Potop*, *Quo vadis* a *Krzyżacy*, jeho popularitu ještě stupňovaly. Je horlivě překládán a čten nejenom u nás, ale i v Rusku, v Německu, v Uhrách, v Rakousku, ve Francii, v Itálii a jinde. Celkem byla Sienkiewiczzova díla přeložena do 42 jazyků a seznam těchto překladů obsahuje dnes už hodně přes 1800 čísel.⁴⁾ Do sousedních českých zemí začíná Sienkiewicz pronikat již od počátku osmdesátých let minulého století. Všechna jeho díla jsou překládána do češtiny brzy po polských originálech, a to zpravidla několikrát různými překladateli. Slovařský původ Sienkiewiczův i vlastenecký charakter jeho díla budily také silný emocionální vztah u národa, který teprve nedávno dovršil své jazykově literární obrození a se zvláštní zálibou se stejně jako Poláci obracel k slavné i bolestné minulosti, čerpaje z ní poučení, sílu a povzbuzení pro svůj současný boj o uchování, oživení a rozvinutí národní kultury a svěbytnosti.

Po první světové válce dosahuje obliba Sienkiewiczzova díla v osamostatnělém Československu svého vrcholu zejména v letech dvacátých. Sienkiewiczzovy romány vycházejí stále v nových vydáních a ve skvostných ilustrovaných úpravách, jaké nemají ani sami Poláci.⁵⁾ Triumfální cesta mrtvého spisovatele osm let po smrti r. 1924, kdy jeho pozůstatky byly přes Československo převáženy do Polska, se stala svědectvím úcty a vážnosti, v jaké měl český lid velkého polského romanopisce.⁶⁾

Na druhé straně však, a v tom je rub Sienkiewiczzova kultu u nás, podporovala díla Sienkiewiczzova svou vyhraněnou katolickou ideologií, projevovanou zjevně a často s patosem na mnoha místech jeho slavných prací, tak zejména v *Obněm a mečem*, v *Potopě*, v *Quo vadis* i v *Poušti a pralesem*, klamný názor, jako by základním znakem polské literatury byl katolicismus a „věrnost a stálost ve víře křesťanské“, jak to za všechny naše katolické polonofily řekl Jan Karník.

Převážně jednostranný výběr děl pro překlad tento falešný názor posiloval a stavěl polskou literaturu uměle do jistého protikladu k zdánlivě pokrokovějším literaturám jiným. České buržoazii byla ovšem obliba Sienkiewiczze v nejbřších čtenářských vrstvách velmi vítaná; nepřinášela žádné nebezpečné myšlenky. Naopak, zdůrazňováním idejí vlasteneckých a boje národního a heroizací křesťanstva napomáhalo dílo Sienkiewiczzovo ideologickému boji české buržoazie v době, kdy vede těžký zápas s mohutným již proletariátem o upevnění otrěsených politicko-mocenských pozic. Vždyť česká buržoazie v různých svých politických stranách sama s oblibou zdůrazňovala vlastenectví a všenárodní zájmy, aby odvrátila pozornost od narůstajících a prohlubujících se třídních rozporů.

³⁾ Jan Baculewski, *Zarys literatury polskiej po powstaniu styczniowym*, Warszawa 1959, 177.

⁴⁾ Srov. o tom zevrubně Julian Krzyżanowski, *Dziela Sienkiewicza w przekładach*, Warszawa 1953.

⁵⁾ Zřejmě velká ilustrovaná vydání Vilímkova s ilustracemi Viktora Olivy a Věnceslava Černého a méně okázalá, ale vkusná vydání nakladatelství Kvasnička a Hampel s ilustracemi Adama Styky, Jana Styky, O. Homoláče a V. Černého předčí původní vydání polská, většinou neilustrovaná.

⁶⁾ Srov. Václav Kredba, *Kult Sienkiewicza w Czechosłowacji*, Ruch Słowiański 3, 1930, 281–291.

Zajímavý je i jiný případ velmi oblíbeného polského spisovatele u nás, Wacława Sieroszewského. Sieroszewski je hned na druhém místě za Sienkiewiczem, a i když se mu pochopitelně ani zdaleka nemůže rovnat v uměleckém mistrovství, ve slávě a popularitě, přesto je druhým polským autorem, jehož prakticky celé dílo je přeloženo do češtiny ještě za jeho života.⁷⁾ Wacław Sieroszewski je také vedle J. Bandrowského jediným soudobým polským autorem, jehož díla jsou v dvacátých letech systematicky překládána do češtiny. Je v letech 1914–1930 nejčastěji překládaným žijícím polským spisovatelem vůbec. Jerzy Bandrowski pak vděčil za svou mimořádnou popularitu u nás především té okolnosti, že napsal román o československých legiích, nazvaný případně *Bialy lew*,⁸⁾ který byl u nás v prvních poválečných letech, kdy legionáři a legendární osvobozenecská gloriola okolo nich patřili k jedné ze základních oficiálních tradic předmnichovské republiky, velmi oblíbený, a to tím spíše, že podával historii československých legií vcelku objektivně, bez vyslovené protisovětského zahrocení. Bandrowski se tak stal autorem u nás nepochybně populárnějším než v samém Polsku, kde byl spisovatelem celkem nevýznamným, a brzy jsou do češtiny překládány i další jeho romány: *Červená raketa* (1922), *Krvavý mrak* (1922), *Lintang* (1923) a *Nepřemožitelné prapory* (1924).

Hlavní příčinou velké oblíbenosti Sieroszewského u soudobých českých překladatelů je jednak poutavý dobrodružný děj jeho obratně psaných prací, založených na jeho vlastních podivuhodných zážitcích v cizokrajných končinách, jednak jeho politická orientace, která je charakterizována přechodem z původně reformně socialistických pozic až do reakčně buržoazního tábora Piłsudského. V mládí byl dokonce vězněn pro šíření socialistických myšlenek mezi varšavským dělnictvem a odsouzen k doživotnímu vyhnanství na Sibíři. Tam napsal své první romány a povídky, avšak teprve veliký úspěch knihy *Dvanáct let v zemi Jakutů*, za kterou dostal zlatou medaili, mu přinesl po 14 letech vyhnanství povolení k návratu do vlasti.

K nám ovšem nebyly překládány pokrokové črty Sieroszewského z dob jeho činnosti v socialistickém hnutí, jako např. *Ukochana i Niesmiertelna*, opěvující Internacionálu jako píseň revolučních mas v roce 1905, ty byly málo známé i v samém Polsku; zato byly u nás hojně čteny Sieroszewského povídky a romány, vzniklé v sibiřském vyhnanství, které patří k nejlepší části jeho tvorby. Později však hodnota jeho prací postupně klesá, v některých přímo slouží ideologii polské pravicové buržoazie, a nakonec došel tak daleko, že on, který v mladých letech byl vězněm a vyhnancem pro propagaci socialistického hnutí, napsal dramatický pamflet *Bolszewicy*.

Svědčí příznivě o dobrém vkusu českých překladatelů Sieroszewského, že ačkoli jinak překládali celé dílo Sieroszewského, jeho vyložené reakční věci nepřeložili.

Závěrem je možno konstatovat, že v letech 1914–1930 se u nás z polské literatury překládá poměrně velmi málo. Ve válečných letech 1914–1918 se překládá v průměru 11 titulů ročně; po válce vzrostl počet překladů jen překvapivě nepatrně, v průměru na 16 titulů ročně, tzn. jen pouhý zlomek toho, co se v té době průměrně ročně překládá z literatury francouzské nebo anglické.

⁷⁾ V letech 1914–1930 bylo do češtiny přeloženo 13 knih Sieroszewského; připočteme-li k tomu 12 knih vydaných před válkou, je to dohromady celkem 25 titulů, tzn. prakticky celé dílo Sieroszewského (sebrané spisy Sieroszewského, vydané v Polsku v letech 1922–1926, mají 14 svazků).

⁸⁾ *Bialy lew* byl do češtiny přeložen třikrát: Jiřím Šterbinským (1918), St. Minaříkem a Jos. Pelíškem (1919), J. Semerádem (1919).

Za plných dvanáct let v období 1919–1930 bylo do češtiny přeloženo necelých 200 knih z polské umělecké literatury, při čemž v tomto počtu není téměř vůbec zastoupena soudobá polská básnická tvorba, což je tím více překvapující, že polská literatura právě v tomto časovém rozmezí má řadu slavných básnických jmen a velké množství vynikajících veršových sbírek.

Z nízkého počtu překladů zabírají ještě poměrně vysoké procento díla autorů buržoazně nacionalistických, spojených s reakčním táborem Piłsudského (Sieroszewski, Weysenhoff, Rodziewiczówna, Rostworowski aj.), dále díla s konzervativně katolickou tendencí (Ledóchowska, Ledóchowski, Bandurski, Choiński-Jeske aj.) i díla podřadná nebo přímo braková (Gorlic, Niemirycz, German, Mnischówna aj.), zatímco se neobjeví naprosto nic z levicových, protifašistických autorů (Broniewski, Braun, Kruczkowski, Dobrowolski, Kowalski, Rudnicki, Szymański, Wygodzki, Wasilewska aj.).

Tento zarážející fakt podává svědectví nad jiné výmluvné a průkazné nejen o převládající orientaci českých překladatelů z polštiny v období okolo první světové války a v meziválečném dvacetiletí, ale také o tom, jak významně, někdy přímo rozhodujícím způsobem může kulturní politika vládnoucí třídy, dále komerční zájmy vydavatelů a propagandistické cíle jistých zájmových skupin, vládou podporovaných nebo tolerovaných, ovlivnit a usměrnit recepci cizí literatury ve svém vlastním prostředí.⁹⁾

⁹⁾ Nejnověji se problematikou českých překladů z polštiny v širokém záběru od národního obrození do současnosti zabýval Otakar Bartoš ve studii *K problematice historického vývoje překládání z polštiny do češtiny* (Slavia Occidentalis 24, 1964, 3–23).